

Doğu Karadeniz Bölgesinde Saptanan Bazı Anıt Ağaç ve Meşcereler

Altay Uğur GÜL, Cantürk GÜMÜŞ, Hakkı YAVUZ, Mahmut EROĞLU, Zafer Cemal ÖZKAN, Ali DEMİRCİ
K.T.Ü. Orman Fakültesi, 61080, Trabzon-TÜRKİYE

Geliş Tarihi: 09.09.1997

Özet: Bu makale ile Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan anıt niteliğindeki ağaç ve meşcerelerin tanıtılması amaçlanmıştır. Toplam 12 adet anıt ağaç ve iki adet anıt meşcere saptanmıştır. Bu ağaçlardan beş adedi doğu karadeniz göknarı, üç adedi doğu kayını, bir adedi doğu ladinini, bir adedi adi gürgen, bir adedi doğu çınarı ve bir adedi ise istranca meşesidir. Anıt meşcerelerden biri kayın, diğeri ise ladin ağaç türlerinden oluşmaktadır.

Monumental Trees and Stands in The Black Sea Region

Abstract: In this paper, monumental trees and stands in the Black Sea region are described. In this region, 12 monumental trees were identified. Of these, five were *Abies nordmanniana* (Stev.) Spach. subsp. *nordmanniana*, three were *Fagus orientalis* Lipsky., one was *Picea orientalis* (L.) Link., one was *Carpinus betulus* L., one was *Platanus orientalis* L. and one was *Quercus hartwissiana* Stev. In addition, two monumental stands consisting of *Picea orientalis* (L.) and *Fagus arientalis* Lipsky. were identified.

Giriş

Anadolu, tarih boyunca birçok uygarlığa tanıklık yapmış eski bir kara parçasıdır. Bu kara parçasının tarihi, yazılı belgeler ve kuşaktan kuşağa anlatılan/aktarılan olaylar ile ortaya çıkmaktadır. Çok yaşlı ağaçlar ile doğal ve kültürel olayları ilişkilendirerek, eski dönemlere ait bilgileri/olayları güçlendirmek olanaklıdır. Bu özellikleri ile anıt ağaçlar ya da meşcereler, geçmiş ile gelecek arasında köprü görevi üstlenmekte, geçmişte yaşanan böcek ve mantar salgını, kuraklık, aşırı yağışlar gibi önemli olayların açıklanmasına ışık tutmaktadır. Nitekim; Özkan, doğu ladininden alınan gövde kesitlerinden yararlanarak dendrokronolojik bir araştırma yapmış ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde geçmiş yıllara ilişkin tarihsel ve iklimsel gelişmeleri incelemeye olanak veren 230 yıllık "doğu ladinini standart kronolojisi" oluşturmuştur (1).

Ağaç ya da ormanların, özellikle anıt niteliğindeki ağaç ya da meşcerelerin; 1-yörede yaşayan insanlar açısından, görkemli görünüşleriyle saygı duyulan doğal eser olarak kabul edilmeleri 2-tarih boyunca toplumların ekonomik ve kültürel yaşamlarını etkilemeleri, 3-ilkçağ toplumları tarafından şan, şeref, zenginlik ve büyüklüğün göstergesi sayılmaları, 4-mitoloji ve destanlara konu olmaları, 5-bazı devletlerin bayraklarında ağaç ve yaprak motifleri olarak

yer almaları, 6-devletler arasında yapılan antlaşmalarda simge olarak kullanılmaları ve 7-buldukları yörelere eğlenme-dinlenme (rekreatif), dolayısıyla turizm yönünden katkıda bulunmaları açısından taşıdıkları özellikler, diğer canlı türlerine göre daha önemli olmalarını sağlamaktadır (2).

Anıt ağaç ya da meşcereler, yetiştikleri yörenin ekolojik koşullarının özelliklerinin incelenmesi ya da ortaya konulmasıyla, amaçlanan ekolojik koşullar kompleksinin ortaya çıkarılması bakımından da önem taşımaktadır (3).

Anıt ağaçlar, "yaş, çap ve boy itibarıyla kendi türünün alışılmış ölçütlerinin çok üzerinde boyutlara ulaşan; yöre tarihinde, kültür ve folkloründe özel yeri bulunan; geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal ömre sahip olan ağaçlar" olarak tanımlanmaktadır (4). Herhangi bir ağaca anıt ağaç denebilmesi için ilk koşul, ağacın insan ve toplum psikolojisini etkileyebilecek özellik ya da özelliklere sahip olmasıdır. Bu özellikler aşağıda sıralanmış olup, bunların birine ya da birkaçına sahip olan her ağaç, doğal ömrü kısa olmamak koşuluyla anıt sayılmaktadır: 1-Çap ve boy bakımından muhteşem görünüş, 2-Ekstrem bir yaş uzunluğu, 3-Yöre kültür ve folkloründe üne sahip olması,

*Bu makale, TÜBİTAK'ın TOG TAG 1516 Nolu Projesi ile gerçekleştirilmiştir.

4-Tarihsel süreçte önemli olaylara sahne olması, 5-Mistik bakımdan önemi olan kutsal mekanlarda yer alması (5).

Dünya'da ve Türkiye'de günümüze kadar birçok anıt niteliğinde ağaç saptanmış ve koruma altına alınmıştır (2) (6). Yıllardır yapılagelen orman tahriplerine rağmen, ülkemizde halen yaşama şansına sahip olan anıt nitelikte birçok ağaç ve meşcere bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu konuda yapılan araştırma ile koruma altına alınmış ağaç ve meşcere sayısı oldukça kısıtlıdır (7). Bu ağaçlardan

-Antalya-Güzelsu Köyü Otluk Dağı eteklerinde 900-950 yaşlarında ve 170-200 cm çaplarındaki dev sedir ağaçları,

-Antalya-İbradi yöresinde bulunan 450-550 yaşlarında ve 22-23 metre boylarındaki kestane ağaçları,

-Kahramanmaraş, Adana, Mersin, Antalya ve Muğla illerinin değişik bölgelerinde 250-2000 yaşları, 25.0-46.0 metre boyları ve 143-249 cm çapları arasındaki dev sedir ağaçları

-ve kamuoyuna son zamanlarda yansıyan Artvin-Camili'deki 270 cm göğüs çapına ve 41.5 metre boya sahip gürgen ağacı

örnek olarak verilebilir (8, 9, 10, 11, 12).

Bu makale ile Doğu Karadeniz Bölgesi'nde daha önce saptanan anıt niteliğindeki ağaçlar ve özellikleri kısaca özetlendikten sonra, tarafımızdan saptanabilen bazı anıt niteliğindeki ağaç ve meşcereler tanıtılacaktır.

Anıt Ağaçlar

Doğu Karadeniz bölgesinde daha önce saptanmış anıt ağaçlar Tablo 1'de (2), tarafımızdan saptanan anıt ağaçlar ise Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2'de yer alan ağaçların diğer özellikleri aşağıda özetlenmiş ve bazı anıt ağaçlara ilişkin görüntüler Şekil 1, 2, 3, 4 ve 5'de sunulmuştur:

1-*Platanus orientalis* L. (*doğu çınarı*), üzerine eski zamanlardan beri ramazan aylarında fener asılmakta ve masaj vermek amacıyla kullanılmaktadır. İlçe merkezine olan uzaklığı 14.0 km'dir.

2-*Fagus orientalis* Lipsky (*doğu kayını*), çok geniş tepe tacı ile muhteşem bir görüntüye sahiptir. İlçe merkezine uzaklığı 28.0 km olup, tepe izdüşüm alanı yaklaşık olarak 1017 m²'dir.

3-*Picea orientalis* (L.) Link. (*doğu ladini*), Doğu Karadeniz Bölgesi'nde tarafımızdan saptanabilen kalın çaplı doğu ladini özelliği göstermekte olup, ilçe merkezine uzaklığı 12.4 km'dir.

4-*Abies nordmanniana* (Stev.) Spach. subsp. *nordmanniana* (*doğu karadeniz göknarı*), Türkiye'nin en uzun boylu göknarı olup, ilçe merkezine uzaklığı 11.0 km'dir.

5-*Carpinus betulus* L. (*adi gürgen*), köy yerleşim alanı içinde yer almakta olup, ilçe merkezine uzaklığı 5.0 km.'dir. Muhteşem bir görünüme sahip olan bu ağacın tepe izdüşüm alanı yaklaşık olarak 500 m²'dir. Gençler tarafında dilek ağacı olarak kullanılmaktadır.

Tablo 1. Doğu Karadeniz Bölgesinde Daha Önce Saptanmış Olan Anıt Ağaçlar

Ağaç Türü	Kim Tarafından Saptandığı	Çap (1.30 m) (cm)	Boy (m)	Yaş (Yıl)	Bulunduğu Yer
<i>Picea orientalis</i>	Asan	225	69.0	225	Torul, Örümcek Sırtı
<i>Abies nordmanniana</i>	Asan	120	45.0	325	Şavşat, Çorbanın Gölü
<i>Abies nordmanniana</i>	Asan	124	47.0	-	Torul, Örümcek Sırtı
<i>Picea orientalis</i>	Eliçin	200+	50.0-60.0	300-400	Borçka-Karagöl
<i>Picea orientalis</i>	Anık	150	65	400-500	Torul, Ömürcek Orm.
<i>Picea orientalis</i>	Eraslan	94	48	490	Artvin, Hatila Deresi
<i>Picea orientalis</i>	Kayacık	175	52	-	Çoruh, Muvan Ormanı
<i>Picea orientalis</i>	Gümüş-Yavuz	148	49.1	-	Torul, Örümcek Ormanı
<i>Picea orientalis</i>	Gümüş-Yavuz	192.5	54.0	-	Torul, Ömürcek Ormanı
<i>Abies nordmanniana</i>	Gümüş-Yavuz	117.7	54.5	-	Torul, Ömürcek Ormanı
<i>Abies nordmanniana</i>	Gümüş-Yavuz	121.2	52.5	-	Torul, Ömürcek Ormanı
<i>Abies nordmanniana</i>	Gümüş-Yavuz	121.9	53.5	-	Torul, Örümcek Ormanı
<i>Carpinus betulus</i>	-	270	41.5	-	Artvin, Borçka, Camili

Tablo 2. Doğu Karadeniz Bölgesinde Saptanabilen Anıt Ağaçlar

Ağaç Türü	Çap d0.30 cm	Çevre d0.30 cm	Çap d1.30 cm	Çevre d1.30 cm	Boy m	Yaş* Yıl	Bakı	Rakım m	Bulunduğu Yer
1-Platanus orientalis	427	1340	271	850	25.4	500	Güney	428	Uğurlu-Of, Trabzon
2-Fagus orientalis	249	781	206	647	43.5	300	Kuzey	120	Darılı-Of, Trabzon
3-Picea orientalis	212	665	176	552	57.6	-	Kuzey	1370	Öremcek Ormanı
4-Abies nordmanniana	220	691	154	484	61.5	-	Kuzey	1215	Kürtün, Gümüşhane Örümcek Ormanı
5-Carpinus betulus	143	450	122	384	19.0	500+	Kuzey	880	Kürtün, Gümüşhane Kabasakal Köyü
6-Quercus hartwissiana	126	396	113	355	19.0	300+	Güney	770	Şalpazarı, Trabzon Kabasakal Köyü
7-Fagus orientalis	180	565	170	534	38.0	300+	Doğu	1410	Şalpazarı, Trabzon Ormanüstü Serisi
8-Fagus orientalis	254	798	202	635	38.8	350+	Kuzey	826	Maçka, Trabzon Kemaliye Köyü
9-Abies nordmanniana	165	518	142	446	20.0	300+	Batı	1920	Akçaabat, Trabzon Şoltishev Yaylası,
10-Abies nordmanniana	163	512	136	427	21.0	300+	Batı	1960	Balıklı, Artvin Şoltishev Yaylası,
11-Abies nordmanniana	190	597	173	544	48.0	350+	Güney	1580	Balıklı, Artvin Taşköprü Yaylası,
12-Abies nordmanniana	175	550	135	424	45.0	300+	Güney	1580	Meydancık, Artvin Taşköprü Yaylası,

*Ağaçların yaşları tahmine dayanmaktadır.

Şekil 1. Anıt Ağaç no 4'ün (Abies nordmanniana) Uzaktan Görünümü

6-*Quercus hartwissiana* Stev. (*İstrance meşesi*), köy yerleşim alanı içinde yer almakta olup, ilçe merkezine uzaklığı 4.0 km'dir. Tepe izdüşüm alanı yaklaşık olarak 175 m²'dir. Gençler tarafından dilek ağacı olarak kullanılmaktadır.

7-*Fagus orientalis* Lipsky., orman içinde ve orman yolu kenarında bulunmakta olup, ilçe merkezine uzaklığı 10.0 km'dir. Tepe izdüşüm alanı yaklaşık olarak 95 m²'dir.

8-*Fagus orientalis* Lipsky., saf kayın ormanı içinde yer almaktadır. İlçe merkezine uzaklığı 10.0 km'dir. Tepe izdüşüm alanı 177 m²'dir.

9-*Abies nordmanniana* (Stev.) Spach. subsp. *nordmanniana*, orman üst sınırında yer almakta olup, ilçe merkezine uzaklığı 40.0 km'dir. Tepe izdüşüm alanı yaklaşık olarak 177 m²'dir. Tek başına muhteşem bir görünüşü vardır.

10-*Abies nordmanniana* (Stev.) Spach. subsp. *nordmanniana*, orman üst sınırında yer almakta olup, ilçe merkezine uzaklığı 40.0 km'dir. Tepe izdüşüm alanı yaklaşık olarak 201 m²'dir. Tek başına muhteşem bir görünüşü vardır.

11- *Abies nordmanniana* (Stev.)Spach. subsp.

Şekil 2. Anıt Ağaç No 5'in (Carpinus betulus) Uzaktan Görünümü

Şekil 3. Anıt Ağaç No 6'nın (Quercus hartwissiana) Uzaktan Görünümü

nordmanniana, Taşköprü yaylası içinde yer almakta olup, ilçe merkezine uzaklığı 38.0 km'dir. Tepe izdüşüm alanı yaklaşık olarak 79 m²'dir. Çevredeki Ladin ormanından belirgin bir biçimde ayrılmakta ve 12 nolu göknar ile yan yana durmaktadır.

12-*Abies nordmanniana* (Stev.)Spach. subsp. *nordmanniana*, Taşköprü yaylası içinde yer almakta olup, ilçe merkezine uzaklığı 38.0 km'dir. Tepe izdüşüm alanı

yaklaşık olarak 64 m²'dir. Çevredeki Ladin ormanından belirgin bir biçimde ayrılmakta ve 11 nolu göknar ile yan yana durmaktadır.

Tablo 1'e göre Doğu Karadeniz Bölgesi'nde saptanmış kalın çaplı doğu ladinlerinin göğüs çapı 94-225 cm ve boyu 48.0-69.0 m arasındadır. Tarafımızdan saptanan doğu ladininin göğüs çapı ise 176 cm ve boyu 57.6 m'dir (Tablo 2). Bu ağaç, daha önce bu yörede saptanan doğu

Şekil 4. Anıt Ağaç No 9'un (*Abies nordmanniana*) Uzaktan Görünümü

Şekil 5. Anıt Ağaç No 11 ve 12'nin (*Abies nordmanniana*) Uzaktan Görünümü

ladinlerine göre değerlendirildiğinde, anıt niteliğinde ağaçlar içerisinde yer alabilmektedir.

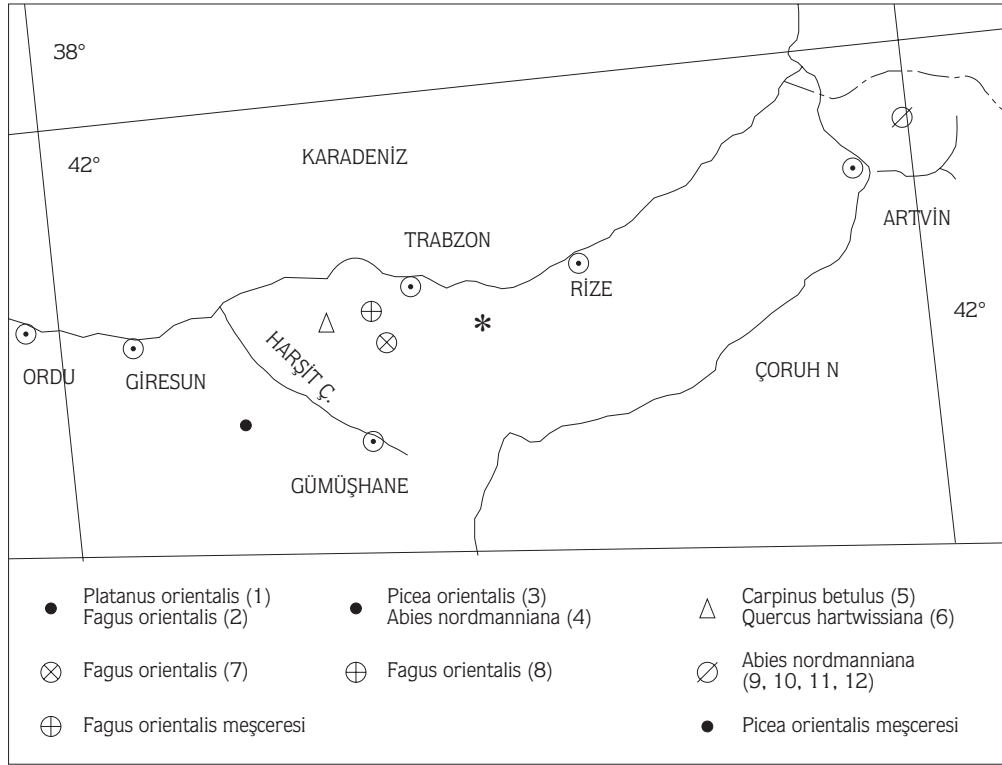
Yine; Tablo 1'de verilen Doğu Karadeniz Bölgesi'ne ait göknarların göğüs çapı 117.7-124 cm, boyu 45.0-54.5 m arasındadır. Tarafımızdan aynı yörede saptanan beş adet göknarın göğüs çapı ise 135-173 cm ve boyu 20.0-61.5 m arasındadır (Tablo 2). Bu ağaçlar, daha önce aynı yörede saptanan göknarlara göre değerlendirildiğinde, anıt niteliğinde ağaçlar içerisinde yer alabilmektedir.

Anıt Meşcereler

Tarafımızdan saptanan anıt niteliğindeki meşcereleri oluşturan ağaçların kimi özellikleri Tablo 3 ve 4'de verilmiştir. Tablo 3'de verilen saf doğu kayını meşceresi tam kapalı olup, alanın eğimi %32'dir. Meşcerenin ortalama göğüs çapı 87.2 cm, ortalama boyu ise 44.0 m'dir. Bu meşcere, Trabzon-Akçaabat İlçesi, Kemaliye Köyü'nde bulunmaktadır. İlçe merkezine uzaklığı 10.0 km, yükseltisi 783 m olup kuzeybatı bakıda yer almaktadır. Tahmini yaşı ise 350+'dir. Floristik içeriğinde ise; *Carpinus betulus* L. (*adi gürgen*), *Ulmus glabra* (*dağ*

karaağacı), *Acer trauwetteri* (*kayın gövdeli akçaağaç*), *Tilia rubra* ssp. *causanica* (*kafkas ıhlamuru*), *Rhododendron ponticum* (*morçişekli ormangülü*), *Sambucus nigra* (*ağaç mürver*), *Vaccinium arctostaphylos* (*Trabzon çayı*), *Fragula alnus* (*barut ağacı*) gibi odunsu taksonlar ile *Paris incompleta*, *Fragaria vesca*, *Oxalis acetocella*, *Ajuga reptans*, *Poeniculum vulgare*, *Sanicula europeae*, *Origanum vulgare*, *Galium palustre*, *Hypericum perforatum*, *Coronilla coronota*, *Asperula odorata*, *Campanula rapunculoides* gibi otsu taksonlar yer almaktadır.

Tablo 4'de verilen saf doğu ladini meşceresi tam kapalı olup, alanın eğimi %40'dir. Çevresi tamamen ladin+kayın+göknar ormanı ile kaplıdır. Meşcerenin ortalama göğüs çapı 140.6 cm, ortalama boyu ise 47.4 m'dir. Bu meşcere, Gümüşhane-Kürtün İlçesi, Örümcek Ormanları'nda bulunmaktadır. İlçe merkezine uzaklığı 12.0 km, yükseltisi 1470 m olup, doğu bakıda yer almaktadır. Tahmini yaşı ise 300+'dir. Meşcere yaklaşık 10 yıl önce müdahale görmüş ve kapalılık kırılmıştır. Floristik içeriğinde ise *Fagus orientalis* Lipsky. (*doğu*

Şekil 6. Doğu Karadeniz Bölgesinde Saptanabilen Anıt Ağaç ve Meşcereler

Tablo 3. Fagus orientalis Lipsky. Anıt Meşceresinde Yer Alan Ağaçlara Ait Bazı Değerler

Ağaç No	Çap (cm-0.30)	Çevre (cm-0.30)	Çap (cm-1.30)	Çevre (cm-1.30)	Boy (m)
1	193	606	102	320	46.5
2	146	459	89	280	47.3
3	142	446	94	295	44.7
4	178	559	98	308	46.2
5	134	421	87	273	42.5
6	149	468	94	295	45.8
7	170	534	84	264	44.3
8	165	518	76	239	42.1
9	143	449	74	232	40.6
10	125	393	78	245	38.4
11	148	465	84	264	46.8
12	184	578	87	273	47..2
13	154	484	86	270	44.6
14	145	456	75	236	45.0
15	134	421	73	229	44.4
16	159	500	84	264	42.1
17	163	512	92	289	40.8
18	177	556	94	295	41.4

Tablo 4. *Picea orientalis* (L.) Link. Anıt Meşçeresinde Yer Alan Ağaçlara Ait Bazı Değerler

Ağaç No	Çap (cm-0.30)	Çevre (cm-0.30)	Çap (cm-1.30)	Çevre (cm-1.30)	Boy (m)
1	168	527	159	500	47
2	166	520	156	490	46
3	175	550	150	470	57
4	137	430	111	350	47
5	140	440	127	400	40

kayını), *Abies nordmanniana ssp. nordmanniana* (doğu karadeniz göknarı), *Populus tremula* (titrek kavak), *Carpinus betulus L.* (adi gürgen), *Acer cappadocicum* (doğu karadeniz akçaağacı), *Sorbus aucuparia* (kuş üvez), *Rhododendron ponticum* (morçişekli ormangülü), *Ribes biebersteinii* (frenk üzümü) gibi odunsu taksonlar ile *Aruncus vulgaris*, *Stachys sylvatica*, *Geranium gracile*, *Pachyphragma macrophyllum*, *Sanicula europeae*, *Oxalis acetocella*, *Galium rotundifolium*, *Fragaria vesca*, *Alliaria petiolata*, *Gentiana asclepidea*, *Scabiosa columbaria* gibi otsu taksonlar yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde toplam 12 adet anıt ağaç ile 2 adet anıt meşçere saptanmıştır. Anıt ağaçlar içerisinde en boylu doğu ladini Gümüşhane-Kürtün Örumcek Ormanı'ndaki ağaçtır. Bu ağacın boyu 57.6 m ve göğüs çapı ise 176 cm'dir. En boylu göknar Gümüşhane-Kürtün Örumcek ormanı'ndaki ağaçtır. Bu ağacın boyu 61.5 m ve göğüs çapı 154 cm'dir. En kalın çaplı göknar

ise Artvin-Meydancık Beldesi Taşköprü Yaylası'ndaki ağaçtır. Bu ağacın göğüs çapı ise 173 cm ve boyu 48.0 m'dir. Yine; en kalın çaplı ve en boylu doğu kayın Trabzon-Of Darılı Köyü'nde yer alan ağaçtır. Bu ağacın göğüs çapı 206 cm ve boyu 43.5 m'dir.

Anıt ağaçlar ve meşçereler, her ne kadar yöre insanı tarafından önemli görülse de, yeterince koruma gerçekleştirilememekte, insanlar tarafından bilerek ya da bilmeyerek bu ağaçlara zarar verilmektedir. Bu zararların önlenmesi, anıt ağaç ve meşçerelerin çevresinde gerekli düzenlemeler yapılarak, ziyaretlerin kontrollü yapılması mutlaka gerçekleştirilmelidir. Bu şekilde, geçmişten günümüze canlı (doğal) anıt olarak kalan bu değerlerin, gelecek kuşaklara da aktarılması sağlanmalıdır.

Orman işletmelerinin de orman içinde yer alan anıt ağaç ve meşçereleri koruma altına almaları, çevrede gerçekleştirilen üretim etkinliklerini bu ağaç ve meşçerelerin yaşamlarını sürdürebilecekleri şekilde yürütmeleri gerekmektedir. Planlamada ise bu alanlar, ormanın odun üretimi dışındaki işlevi içinde değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

- Özkan, Z.C., Türkiye'de Doğu Ladini (*Picea orientalis* (L) Link) Üzerine Dendrokronolojik Araştırmalar, Doktora Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 112 s., 1990.
- Asan, Ü., Türkiye Ormanlarında Saptanabilen Anıt Nitelikli Ağaçların Dünyadaki Benzerleriyle Karşılaştırılması, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, 37 (2), 46-68, 1987.
- Gümüş, C. ve Yavuz, H., Gümüşhane Örumcek Ormanlarında Bir Anıt Meşçere, Gümüşhane Valiliği Kültür ve Sanat Dergisi, Yıl 1, Sayı 4, 4-15, Gümüşhane, 1994.
- Asan, Ü., Doğal ve Kültürel Miraslarımızdan Anıt Ağaç ve Ormanlar, Yeşile Çerçeve Dergisi, 22-24, 1991.
- Asan, Ü., Anıt Ağaçların Birey ve Toplum Psikolojisi Üzerindeki Etkileri, Yeşile Çerçeve Dergisi, 18, 18-19, 1992.
- OAE, Anıt Ağaçlar, Ormancılık Araştırma Enstitüsü Araştırma Bülteni No: 107, Ankara, 1991.
- Gümüş, C., Türkiye'nin Anıt Ağaçları, K.T.Ü. Orman Fakültesi Bahar Yarıyılı Seminerleri, Seminer Serisi No: 2, 76-82, Trabzon, 1996.
- Asan, Ü., Güzelsu'nun Şamdan Sedirleri, Orman Mühendisliği Dergisi, Yıl 24, Sayı 11, 28-29, Ankara, 1987.
- Asan, Ü. ve Artar, P., İbradi Kestaneleri, Orman Mühendisliği Dergisi, Yıl 24, Sayı 10, 24-25, Ankara, 1987.
- Boydak, M. ve Asan, Ü., Monumental Forests and Trees of Cedrus Libani in Turkey, International Cedar Symposium, 22-27 October 1990, Antalya, Turkey.
- Asan, Ü., Monumental Trees and Forests (The Cultural and Natural Heritage of Whole Mankind), XI. World Congress, 13-22 October 1997, Antalya, Turkey.
- Hasanbeşoğlu, R., Tema, Maçahel'i Kucaklıyor, Hürriyet Gazetesi, Temmuz 1997.